

УДК 378:[658,612:001]

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІІВ

Тимофєєва О.Я., старший викладач
кафедри гуманітарних дисциплін
Дунайський інститут
Національного університету «Одеська морська академія»

У статті надано результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв, охарактеризовано основні напрями роботи щодо структурування змісту гуманітарних дисциплін відповідно до базових ціннісних орієнтацій соціально-комунікативної взаємодії майбутніх судноводіїв, розкрито особливості розвитку навичок міжособистісної взаємодії з використанням діалогових технологій.

Ключові слова: соціально-комунікативна компетентність, педагогічні умови, експеримент, цінності, гуманітарні дисципліни.

В статье раскрыты результаты экспериментальной проверки педагогических условий формирования социально-коммуникативной компетентности будущих судоводителей, охарактеризованы основные направления работы по структуризации содержания гуманитарных дисциплин в соответствии с базовыми ценностями социально-коммуникативного взаимодействия будущих судоводителей, описаны особенности развития навыков межличностного взаимодействия с использованием диалоговых технологий.

Ключевые слова: социально-коммуникативная компетентность, педагогические условия, эксперимент, ценности, гуманитарные дисциплины.

Tymofieieva O.Ya. RESULTS OF EXPERIMENTAL CHECK OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FUTURE NAVIGATORS' SOCIAL COMMUNICATIVE COMPETENCY FORMATION

The article regards the results of experimental check of pedagogical conditions of future navigators' social communicative competency formation. The main ways are the structuring of the Humanities content concerning the basic values of social communicative interaction of future navigators, the development of interpersonal interaction skills.

Key words: social communicative competency, pedagogical conditions, experiment, values, future navigators.

Постановка проблеми. Сьогодні відповідно до вимог Міжнародної конвенції про підготовку, дипломування моряків та несення вахти нагальною є потреба у фахівцях морського флоту з високим рівнем сформованості соціально-комунікативної компетентності. Це зумовлено особливостями самої професії, вимогами до професійної мобільності моряків та міжнародним ринком їхньої праці. Зокрема, йдеться про те, що судові офіцери повинні мати не тільки відповідні професійні знання і практичні навички, але й здійснювати ефективно управління судовим персоналом, насамперед підтримувати у судового колективу атмосферу взаєморозуміння, доброзичливості, взаємодопомоги, дотримуватися загальноприйнятих моральних норм та людських відносин, турбуватися про їхнє здоров'я і безпеку.

Велике значення має знання керівника екіпажу комунікативних стратегій і тактик створення у колективі відповідного морально-психологічного клімату. В Освітньо-квалі-

фікаційній характеристиці на випускника за напрямом 6.070104 «Морський і річковий транспорт» професійного спрямування «Судноводіння» визначено, що випускник повинен знати психологічні основи управління колективом, способи впливу на формування цілей команди і на її соціально-психологічний клімат [3]. Це зумовлено тим, що психологічний клімат безпосередньо впливає на результати професійної діяльності людини. Гарний настрій у колективі підвищує продуктивність праці, а поганий, навпаки, знижує. Це особливо гостро виявляється у судовій діяльності, яка відбувається в ізольованому середовищі, у складі малої окремої групи, в обмеженому просторі, де сфери професійної і загальної життєдіяльності просторово обмежені параметрами судна.

Саме тому можливо стверджувати, що особистість судноводія є на сьогодні одним із найбільш значимих факторів безпеки судна, тому що особистість із низьким рівнем комунікативної культури, використовуючи неа-

декватні стратегії комунікативної поведінки, може провокувати інших на такі самі види поведінки, а отже, збільшувати комунікативні навантаження, погіршувати морально-психологічний клімат і в результаті підвищувати ймовірність аварійної ситуації.

Ці обставини зумовлюють необхідність сформованості соціально-комунікативної компетентності судноводія, його умінь діяти у складних та непередбачуваних ситуаціях соціально-комунікативної взаємодії, а дослідження ефективних умов формування цієї професійно важливої властивості у системі професійної освіти є важливим завданням педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування соціально-комунікативної компетентності судноводіїв стала предметом зацікавлення дослідників порівняно нещодавно – з початку 90-х рр. ХХ ст. У цей час помітною стала увага до гуманітарного знання, до різних аспектів формування соціально-комунікативної компетентності як складника професійної підготовки фахівців. Це зумовлено змінами у суспільстві та зростанням значення у ньому людини. Сьогодні очевидно, що для ефективно організації праці першочергового значення набувають питання менеджменту організації, налагодження співпраці для досягнення цілей організації, збагачення потенціалу людських ресурсів, зокрема інтелектуального, морального та психофізичного. Ефективність спільної діяльності, як стало очевидно, сьогодні залежить від паритетної участі всіх учасників виробничого процесу, їх згуртованості та загальних міжособистісних взаємин.

Дослідники В. Торський і В. Топалов у працях «Культура безпеки в судноплавстві» та «Управління судовими екіпажами» щодо вказаного зазначають, що одним із пріоритетних напрямів у судноплавстві, який дозволяє знизити аварійність флоту, шкоду природному середовищу і травматизм людей, є культура безпеки, що безпосередньо пов'язана і з відносинами між членами екіпажу. Дослідники підкреслюють, що судові офіцери повинні мати не тільки відповідні професійні знання і практичні навички, але й уміти турбуватися про здоров'я і безпеку інших членів екіпажу, забезпечувати виконання чинних дисциплінарних правил, підтримувати у судового колективу атмосферу взаєморозуміння, гарантувати дотримання загальноприйнятих моральних норм та людських відносин, тобто здійснювати ефективне управління судовим персоналом [5, с. 5].

На думку більшості вчених (В. Топалов, В. Торський, В. Леонт'єв, С. Волошинов,

І. Сокол, В. Чернявська та ін.), соціально-комунікативна компетентність є одним із найважливіших компонентів професіоналізму судноводія. Характер професійної діяльності судноводія є системою комунікацій, що вимагає від нього соціально-комунікативних якостей та умінь. Саме соціально-комунікативна компетентність зумовлює успішність професійної, міжособистісної, рольової взаємодії судноводія у професійному середовищі, а ефективність вирішення багатьох проблем професійної діяльності залежить від рівня сформованості його умінь взаємодіяти з іншими людьми.

Варто зазначити, що на сьогодні окремі аспекти формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв вивчають С. Буценко (організаційно-правові засади укомплектування керівного складу судових екіпажів в Україні), С. Козак (формування базового рівня іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту), М. Кулакова (формування готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах), О. Попова (особливості професійної діяльності майбутніх судноводіїв і сутність їхньої професійної компетентності), І. Сокол (формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін), Л. Ступіна (формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності морських фахівців у навчальному комплексі «морський лицей – морський вуз»), В. Чернявська (формування комунікативної культури у процесі професійної освіти курсантів морського вузу) та ін. Однак, незважаючи на досить широкий спектр наукових праць із вивчення соціально-комунікативної компетентності, комплексного дослідження її формування у майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін на сьогодні немає. Потребує доопрацювання питання про педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а також їх експериментальна перевірка.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення результатів експериментальної перевірки педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових праць представників комунікативної філософії (Ю. Хабермас, К.-О. Апел, Х.-Г. Гадамер, К. Черрі), лінгвістів (Ф. Бацевич, М. Василік, Л. Мацько, О. Яшенкова), психоло-

гів (Ф. Ломов, В. Ляудіс, Г. М'ясищев) та педагогів (Ж. Делор, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равен), а також урахування специфіки професійної діяльності судноводіїв та визначених нормативно-правовими документами функціональних обов'язків дозволило трактувати соціально-комунікативну компетентність судноводіїв як професійно важливу властивість, що охоплює систему соціально-комунікативних цінностей, знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для ефективною взаємодії під час виконання завдань професійної діяльності та гарантування безпеки судна.

Для визначення стану сформованості у майбутніх судноводіїв соціально-комунікативної компетентності визначено три критерії та відповідні показники, які характеризують структурні компоненти зазначеної професійно важливої властивості, зокрема особистісний (визнання етичних принципів міжособистісної взаємодії, розуміння її ціннісних аспектів, особистісні якості), когнітивний (знання соціальних, соціокультурних, професійних норм і способів взаємодії; обізнаність про комунікативні стратегії і тактики, правила та обмеження у спілкуванні, про комунікативні засоби, властиві національному менталітету й професійній спільноті) та діяльнісний (уміння продуктивно взаємодіяти із членами групи, чітко, ясно висловлювати свою думку і транслювати інформацію, відстоювати свою позицію, чути й розуміти інших людей; здатність аналізувати свою соціально-комунікативну поведінку). Використання зазначених критеріїв дозволило також виділити три рівні сформованості соціально-комунікативної компетентності (низький, середній та високий), що мало велике значення для визначення стану сформованості зазначеного особистісного утворення у майбутніх судноводіїв.

Далі відповідно до завдань дослідження було передбачено проведення констатувального етапу педагогічного експерименту, щоб визначити у курсантів стан сформованості соціально-комунікативної компетентності. Дослідження було проведено на базі Дунайського інституту (м. Ізмаїл) та Азовського морського інституту (м. Маріуполь) Національного університету «Одеська морська академія» серед курсантів, що навчаються за спеціальністю 7.100301 «Судноводіння» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр професійного напрямку 6.070104 «Морський і річковий транспорт». За даними опитування, анкетування, результатами виконання курсантами письмових завдань з'ясовано, що високий рівень соціально-комунікативної компетентності мають 22,80% курсантів. Більша частина курсантів має середній (41,23%) та низький (35,97%) рівні сформованості соціально-комунікативної компетентності. Особливо низькі показники останньої виявлено за діяльнісним критерієм. Загалом діагностика рівня соціально-комунікативної компетентності курсантів показала низькі результати сформованості цієї професійно значущої особистісної властивості, що зумовило необхідність цілеспрямованого її формування у навчальному процесі.

У результаті урахування вимог компетентнісного підходу та узагальнення і систематизації результатів досліджень науковців (Д. Годлевської, О. Канюк, С. Козак, Г. М'ясоїд, І. Сокола, В. Тернопільської, Т. Томенко, В. Чернявської та ін.) ми виокремили педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв та провели дослідно-експериментальну роботу з їх перевірки на основі потенціалу таких гуманітарних дисциплін, як «Історія і культура України», «Англійська мова», «Філософія», «Етико-релігійна толерантність», «Менеджмент морських ресурсів», «Політологія», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Ділове листування англійською мовою», «Соціально-психологічні технології».

Перший напрям роботи під час формування етапу експерименту передбачав структурування змісту гуманітарних дисциплін відповідно до базових ціннісних орієнтацій соціально-комунікативної взаємодії майбутніх судноводіїв. Для цього ми під час вибору змісту гуманітарних дисциплін урахували вимоги державних стандартів до рівня компетентності судноводія, його пріоритетні характеристики як керівника екіпажу, окресливши необхідні процеси, проблеми, культурно-історичні знання, що мали допомогти виробити в курсантів необхідне ціннісне розуміння спілкування, основні уміння соціально-комунікативної компетентності й набуття досвіду соціально-комунікативної взаємодії. Загалом ми виділили у змісті гуманітарних дисциплін дидактичні одиниці, що розкривають компоненти соціально-комунікативної компетентності. Ми звертали увагу на всі аспекти змісту, зокрема концепції викладання навчальних дисциплін, навчальні матеріали, завдання для контролю навчальних досягнень.

Насамперед концептуальне значення мало використання потенціалу такої навчальної дисципліни, як «Філософія», оскільки вона була і є не монологічним, а

поліфонічним явищем духовного життя. Ми використовували філософський плюралізм для навчання курсантів різносторонньому розумінню світу, розвитку їх спроможності творчо аналізувати складні явища дійсності, нестандартні ситуації і проблеми у суспільному, професійному та особистому житті. Наприклад, під час вивчення теми «Проблеми і перспективи сучасної цивілізації. Людство перед обличчям глобальних проблем» особливо актуальними стали думки Е. Фромма про розрізнення у житті людини та суспільства понять «бути» і «мати». Курсанти аналізували слова вченого про те, що «істина полягає в тому, що потенційними можливостями людської природи є обидва способи існування – і володіння, і буття; щоправда, біологічна потреба в самозбереженні призводить до того, що принцип володіння набагато частіше переважає; та все ж егоїзмом і лінощами не вичерпується внутрішній світ людини» [6, с. 113], «володіння – це лише одна з можливих життєвих орієнтацій» [6, с. 41]. Під час розгляду таких аспектів ми звертали увагу на значення неогоїстичного, «неспоживацього» ставлення до світу та людей, підкреслювали пізнавальну цінність міжособистісної зустрічі, визначали необхідні умови для виникнення такої зустрічі, а також характеризували цінності, які проявляються у діалозі як зустрічі. Загалом вивчення філософії у такому аспекті дозволило курсантам, на нашу думку, краще орієнтуватися у світі, розуміти змісли того, що відбувається. Курсанти змогли більш повно досягнути цінності людського життя та самої людини і змодельювати на цій основі найбільш прийнятні типи поведінки людини у складних ситуаціях соціального вибору.

Під час викладання «Історії та культури України» було дотримано концептуального положення щодо важливості трактування й оцінки явищ минулого, підбору історичних фактів із позицій формаційного та цивілізаційного підходу. Зокрема, перевагою цивілізаційного підходу став його своєрідний антропоцентризм: тут людина перебуває в центрі уваги як свідомий творець історії. За такого підходу курсанти могли збагнути історичні явища минулого у контексті цілісності різноманітних проявів людського буття: «зустрітися» з людиною минулого, проїнятися її турботами, «відчутти» її духовно-ціннісний світ, а відтак поглянути на свій сучасний світ іншим поглядом [1, с. 22].

Наприклад, під час вивчення теми «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. на чолі з Б. Хмельницьким. Утворення Української національної держави» ми звертали увагу

на громадянські цінності того часу, зокрема цінності, пов'язані з поняттями рицарства і козацького товариства. З використанням досвіду Н. Макогончук особливу увагу ми звертали на такі моральні чесноти, як особиста гідність козака-воїна, вірність, воєнна звитяга, дотримання рицарського слова, захист Вітчизни від ворогів, гідне служіння монархам, оборона православної церкви, тобто «права», «свободи» і «вольності». Курсанти дізналися про важливі ціннісні політико-правові категорії, що сформувалися у свідомості українців на середину XVII ст., насамперед про такі як свобода особистості, демократія, рівноправ'я, національна самоідентифікація, національна та державницька ідеї, демократизм чи монархізм влади, право на землеволодіння, право успадкування, поняття соборності, справедливості збройного захисту тощо. Курсанти робили висновок про те, що Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького суттєво вплинула на духовність українського етносу, на всі рівні суспільної свідомості, визначивши нове розуміння призначення людини та громадянина [2, с. 94].

Виділення «людського змісту» історії, аксіологічної цінності історичного факту, події, явища, тенденції суспільного розвитку допомагало вчити курсантів толерантно оцінювати події минулого. Історичний досвід допомагав пізнати Іншого – культурний світ людини минулого. Курсанти вчилися бачити та розуміти складні переплетіння, зв'язки, взаємовпливи різних культур, розглядати світовий історичний процес як діалог, уміння «почути» голос Іншого в культурному просторі епох.

Друга педагогічна умова передбачала використання діалогічних методів для розвитку в майбутніх судноводіїв навичок міжособистісної взаємодії. У цьому контексті ми враховували, що найбільш ефективно набути навички соціокультурної взаємодії, зокрема поважати думку іншої людини, обґрунтовувати свою позицію та ін., можна через соціокультурну взаємодію у групі, тобто через групове обговорення (бесіду), дискусію чи диспут, мозковий штурм, колективні рішення та їх оцінювання.

Велике значення для відпрацювання навичок ділової взаємодії у майбутніх судноводіїв ми надавали методу дискусій, насамперед під час викладання таких дисциплін, як «Етико-релігійна толерантність», «Соціологія» та «Політологія». Зокрема, під час вивчення з курсантами теми «Особистісна толерантність» із навчальної дисципліни «Етико-релігійна толерантність» ми обговорювали проблеми особистісного

вимірювання толерантності, що охоплює цінності поваги до людини, цінності прав і свобод людини, цінності відповідальності за власне життя. Ми обговорювали проблему щодо того, що українці, наприклад, «приречені» бути толерантними у релігійному відношенні з огляду на нашу історію. Курсанти вказували на важливість діалогічного підходу як розуміння природності відмінностей між людьми і готовності поважати ці відмінності.

Загалом такі дискусії дозволяли ознайомлювати курсантів з особливостями українського та західного менталітетів, результативно обговорювати етичні та релігійні питання, актуальні для сучасного суспільства, розширювати розуміння філософсько-світоглядних основ морської діяльності. Курсанти вчилися толерантно вирішувати протиріччя та конфлікти, поважати переконання представників інших культур.

Третя умова передбачала відпрацювання у майбутніх судноводіїв умінь та навичок прийняття управлінського рішення на основі контекстного навчання. У такому разі відповідно до вимог теорії контекстного навчання на основі аналізу змісту професійної діяльності судноводіїв і програм дисципліни циклу професійної та практичної підготовки «Навігація та лоція», «Практика несення штурманської вахти», «Управління судном», «Охоронні заходи на судні», «Менеджмент морських ресурсів», «Технологія перевезення вантажів» та ін. ми визначили змістові аспекти, що співвідносяться зі сферами соціально-комунікативної діяльності судноводіїв, з навчальними дисциплінами «Англійська мова» та «Англійська мова за професійним спрямуванням». Далі на основі міжпредметних зв'язків спеціальних предметів і дисциплін «Англійська мова» та «Англійська мова за професійним спрямуванням» ми визначили типові, нестандартні і творчі соціально-професійні завдання і проблеми у діяльності судноводія. Ми враховували, що, як зазначає В. Тенішева [4], типове завдання переростає у проблему за будь-якого відхилення від стандартних умов його вирішення, зокрема через труднощі мовного характеру. Особливу увагу ми звертали на структурування навчальної інформації, підбір сюжетно-рольового контексту з урахуванням типових ситуацій майбутньої професійної діяльності та спілкування судноводіїв, підготовку відповідного лексичного матеріалу (автентичні тексти, терміни, сленгові вирази) та засобів навчання (аудіовізуальних, зокрема навчально-методичних посібників, та автентичних аудіо- і відеоматеріалів).

Серед типових комунікативних ситуацій у професійній сфері спілкування ми розглядали такі:

- суднові посади та обов'язки – запит і отримання інформації про функціональні обов'язки членів команди; обговорення норм поведінки в умовах мультинаціонального екіпажу;

- безпека на борту судна – надання інструктажів із техніки безпеки, оприлюднення команд та наказів, опис інцидентів, що сталися через недотриманням правил та команд із безпеки діяльності;

- охорона судна в порту на та морі – запит і отримання необхідної інформації про рівні охорони у берегових служб та судових компаній; обговорення заходів у зв'язку з терористичною загрозою та ін.

- організація командної роботи – характеристика психологічних, соціокультурних відмінностей та урахування їх впливу на безпеку судна, ефективність виконання завдань професійної діяльності.

Далі ми детально розглядали ситуації, що стосувалися комунікацій, взаємодії судноводія з іншими членами екіпажу та прийняття належного управлінського рішення. Ми звертали увагу на планування й засоби координації, ситуації призначення персоналу, організацію вахтової служби, розподіл, призначення й установа пріоритетів з урахуванням досвіду членів команди, одержання інформації щодо обстановки, на стратегію поведінки в ситуації конфлікту та методи вирішення конфліктних ситуацій. Під час визначення можливих варіантів управлінського рішення курсанти повинні були враховувати соціальні, психологічні особливості екіпажу, його структуру, статусні ролі членів судового колективу, а потім розбирали завдання-ситуації щодо впливу стилю керівництва на судні в умовах мореплавання.

Велику увагу ми звертали на ігрові методи. Зокрема, під час вивчення навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» ми за допомогою гри вивчали питання організації ділової взаємодії та прийняття управлінського рішення. Під час розроблення гри ми брали до уваги імітаційну модель, мету ділової гри (педагогічну й ігрову), предмет гри, сценарій (правила) гри. Наприклад, під час розгляду теми «Ділова бесіда» ми проводили ігри «Розмова у порту», «Бесіда з незнайомцем», «Обговорення своїх планів із колегою» та ін.

Четверта педагогічна умова формування соціально-комунікативної компетентності передбачала *організацію відповідної підготовки науково-педагогічного складу*

до формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв. Для цього ми розробили програму спеціального семінару «Формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін». На цьому семінарі ми розглядали з викладачами найважливіші питання формування у майбутніх судноводіїв соціально-комунікативної компетентності у процесі викладання гуманітарних дисциплін. Ми ознайомили викладачів із тим, які методи та форми роботи варто використовувати для формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв. Зокрема, предметом нашої уваги були історія становлення комунікативної філософії, трактування особливостей діалогу у філософії, соціології, психології та педагогіці, основні напрями роботи викладача, методи та форми формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв та ін.

За результатами підсумкового виміру сформованості соціально-комунікативної компетентності з'ясовано, що курсанти експериментальної групи мають переважно високий (36,03%) і середній (45,96%) рівні сформованості соціально-комунікативної компетентності. У контрольній групі ці дані, відповідно, становлять 24,38% і 44,37%. У цій групі кількість курсантів, що мають низький рівень, набагато більша, порівняно з експериментальною, і становить 31,25% (на 13,24% більше, ніж в експериментальній). Найбільша різниця між експериментальною і контрольною групами зафіксована щодо сформованості діяльнісного компонента соціально-комунікативної компетентності. Це підтвердило ефективність впровадження запропонованої моделі та педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

За результатами експериментальної роботи розроблено методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Йдеться, по-перше, про необхідність використання компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, а в їх рамках – проблемного та контекстного навчання; по-друге, про структурування змісту навчання відповідно до результатів освіти та базових ціннісних орієнтацій соціально-комунікативної взаємодії май-

бутніх судноводіїв. З'ясовано, що потрібно велику увагу приділяти потенціалу гуманітарних дисциплін для оволодіння майбутніми судноводіями ціннісним ставленням до діяльності та інших людей, використовувати діалогічні методи для відпрацювання у курсантів навичок міжособистісної взаємодії, проектувати систему завдань для відпрацювання курсантами навичок прийняття ефективного управлінського рішення, а також організувати належну підготовку науково-педагогічного складу до формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв та ін.

Висновки із проведеного дослідження. Педагогічний експеримент підтвердив результативність педагогічних умов та моделі формування в майбутніх судноводіїв соціально-комунікативної компетентності. На основі цього розроблено методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Перспективами подальших наукових розвідок є характеристика методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ганаба С. Історична освіта у методологічному фокусі інтерсуб'єктивності : [монографія] / С. Ганаба. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2010. – 152 с.
2. Макогончук Н. Методика педагогічного експерименту з формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України / Н. Макогончук // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць / ред. В. Стасюк та ін. – К. : НУОУ, 2013. – С. 93–97.
3. Галузевий стандарт вищої освіти. Напрямок підготовки 6.070104 «Морський та річковий транспорт» // Міністерство освіти і науки України: офіц. вид. – К. : ВидавІнформ ОНМА, 2012. – 30 с.
4. Тенищева В. Інтегративно-контекстна модель формування професійної компетенції : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. Тенищева ; ГОУ ВПО «Московский государственный лингвистический университет». – М., 2008. – 40 с.
5. Торский В. Управление судовыми экипажами = Ships' Crew Management : [учеб.-практ. пособ.] / В. Торский, В. Топалов. – 2-е изд. исправ. и допол. – О. : Астропринт, 2011. – 244 с.
6. Фромм Е. Маги чи бути? / Е. Фромм. – пер. з англ. – К. : Укр. письм., 2010. – 222 с.